

06/2022

Eläketurvakeskuksen tutkimuksia

Tiivistelmä

Susan Kuivalainen, Juha Rantala, Kati Ahonen,
Kati Kuitto, Liisa-Maria Palomäki, Jyri Liukko

Eläkkeet ja eläkeläisten toimeentulo

—

Kehitys vuosina 1995–2020

Tämä tutkimus tuottaa kattavan ja monipuolisen kuvan eläkeläisten toimeentulosta 2020-luvun vaihteessa sekä toimeentulon kehityksestä neljännesvuosisadan aikana. Toimeentuloa tarkastellaan eri näkökulmista ja erilaisia tietolähteitä käyttäen. Tarkastelun kohteena ovat eläkeläisten määrä ja rakenne, eläkkeiden taso keskimäärin ja eri ryhmissä, eläkeläisten tulojen taso, rakenne ja jakautuminen sekä pienituloisuus ja näissä tapahtunut kehitys vuodesta 1995 aina 2020-luvun alkuun. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan vanhuuseläkeläisten varallisuutta ja toimeentulokokemuksia. Toimeentuloa arvioidaan myös kansainvälisestä vertailevasta näkökulmasta.

Eläkeläisten määrä noussut – yhä useampi saa vanhuuseläkettä ja työeläkettä

Eläkeläisten määrä ja eläkemuodot ovat muuttuneet merkittävästi kuluneen neljännesvuosisadan aikana. Eläkeläisiä oli 2020-luvun alussa Suomessa puolitoista miljoonaa, joka on kolmanneksen enemmän kuin 1990-luvun puolivälissä. Varhaiseläkeläisten määrä on laskenut 340 000 henkilöstä 180 000 henkilöön, kun

varhaiseläkereittejä on suljettu ja työkyvyttömyyseläkeläisten määrä on laskenut. Vastaavasti vanhuuseläkeläisten määrä on kasvanut vajaasta 800 000 henkilöstä yli 1,3 miljoonaan. Vanhuuseläkkeestä on samalla tullut selvemmin hallitseva eläkemuoto, mikä ilmenee myös suoraan vanhuuseläkkeelle siirtyneiden osuuden nousuna 29 prosentista 71 prosenttiin.

Kansan- ja työeläkejärjestelmien välinen työnjako on muuttunut merkittävästi: työeläkkeen rooli eläketurvasta on selvästi kasvanut ja kansaneläkkeen vähentynyt. Vain työeläkettä saaneiden osuus eläkeläisistä on noussut 5 prosentista 64 prosenttiin ja vain kansaneläkettä saaneiden osuus laskenut 13 prosentista 5 prosenttiin. Sekä työeläkettä että kansaneläkettä saaneiden osuus on laskenut 82 prosentista 31 prosenttiin. Työeläkkeen merkitys on kasvanut erityisesti vanhuuseläkeläisillä. Kansaneläkkeestä on puolestaan tullut työkyvyttömyyseläkeläisten keskuudessa aiempaa yleisempi.

Keskeisiä eläkeläisten määrään ja rakenteeseen vaikuttaneita tekijöitä ovat olleet suurten ikäluokkien siirtyminen vanhuuseläkkeelle 2010-luvun taitteen jälkeen, eliniän pidentyminen, työeläkejärjestelmän asteittainen voimaantulo, varhais- ja vanhuuseläkkeiden ikärajoihin tehdyt muutokset sekä yli 55-vuotiaiden kasvanut työllisyys.

Keskimääräisen kokoniseläkkeen taso kasvanut, koska eläkettä saavien joukko on muuttunut

Vuodesta 1995 vuoteen 2021 keskimääräinen kokoniseläke on kasvanut reaalisesti yli 40 prosentilla. Nousu liittyy etenkin rakenteellisiin muutoksiin: eläkkeelle siirtyneet ovat työskennelleet pidempään työeläkejärjestelmän voimassaoloaikana kuin aiemmin eläköityneet. Oman työeläkkeen osuus kokoniseläkkeestä on noussut 66 prosentista lähes 90 prosenttiin. Eläkkeisiin tehtyjen indeksikorotusten myötä eläkkeet ovat nousseet reaalisesti noin seitsemän prosenttia.

Eläkkeelle siirtyneiden keskimääräinen kokoniseläke nousi 2010-luvun taitteeseen asti ja on tämän jälkeen pysynyt samalla tasolla. Kehityksen seurauksena 65–74- ja 75–84-vuotiaiden eläkeikäisten eläke-erot ovat samalla tasoittuneet, ja eläkkeiden taso näissä ikäryhmissä oli 2020-luvun alussa yhtä suuri. Työkyvyttömyyseläkeläisten kokoniseläke ei tarkastelujaksolla ole reaalisesti noussut. Kehityksen taustalla on ennen kaikkea se, että työkyvyttömyyseläkeläisten joukossa on aikaisempaa vähemmän työuran loppupäässä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä henkilöitä, joiden eläke on usein keskimääräistä korkeampi. Kaiken kaikkiaan eläkkeen jakautuminen eläkeläisten välillä on pysynyt samankaltaisena.

Eläkeläisten tulot suhteessa muuhun väestöön pysyneet ennallaan

Eläkeläisten käytettävissä oleva rahatulo oli vuonna 2020 keskimäärin 27 000 euroa vuodessa eli noin 2 300 euroa kuukaudessa. Eläkeläisten tulotaso suhteessa työllisten tuloihin on vaihdellut 72–79 prosentin välillä. Nousukautena, kun palkat nousevat eläkkeitä nopeammin, eläkeläisten asema suhteessa työllisiin heikkenee. Taantumana aikana kehitys on päinvastaista.

Eläkeläisiä on niin pieni- kuin hyvätuloistenkin joukossa. Vuonna 2020 alimmassa tulokymmenyksessä eläkeläisiä oli suhteessa yhtä paljon kuin väestössä keskimäärin. Eläkeläisistä 42 prosenttia oli väestön toisessa, kolmannessa ja neljännessä tulokymmenyksessä. Lähes joka viides eläkeläinen sijoittui tulotasoltaan kolmeen ylimpään tulokymmenykseen.

Eläkeläisten tulojen kasvu on hidastunut 2010-luvun alusta lähtien

Tarkastelujaksolla eläkeläisten reaalitytulot ovat kasvaneet 59 prosenttia. 2010-luvun taitteeseen asti tulojen kasvu oli nopeaa, mutta tämän jälkeen tulot ovat nousseet vähemmän. Samantapainen kehitys on havaittavissa myös työllisillä.

Eläkeläisistä taloudellisesti parhaimmassa asemassa ovat 55–64-vuotiaat ja 65–74-vuotiaat perheelliset, joilla tulojen kasvu on ollut nopeinta. Pienituloisista erottuvat alle 55-vuotiaat yksin asuvat, joiden tulokehitys on lisäksi ollut heikointa. Kokonaisuutena tuloerot eläkeläisten välillä eivät ole merkittävästi muuttuneet.

Eläkkeelle siirryttäessä tuloerot hieman tasoittuvat, oma työeläke on tärkein tulonlähde eläkkeellä

Eläkkeelle siirtymisen yhteydessä tuloerot hieman tasoittuivat tarkastelujaksolla. Työstä eläkkeelle siirtyneiden tulot laskivat jonkin verran ja ei-työssä olleilla ne hieman nousivat. Eläkeläisten väliset tuloerot tasoittuvat hieman myös ensimmäisten eläkevuosien aikana. Tuloerojen tasoittumisen taustalla on ennen muuta suurituloisempien ansio- ja omaisuustulojen vähentyminen.

Vuonna 2020 oman työeläkkeen osuus eläkeläisten bruttotuloista oli 62 prosenttia ja kansaneläkkeen ja perhe-eläkkeen 8 prosenttia. Ansio- ja omaisuustulojen osuus eläkeläisten bruttotuloista oli noin neljännes. Ansiotulosta huomattava osa oli muiden perheenjäsenten tuloja. Alimmassa tulokymmenyksessä korostuivat oma kansaneläke, keskituloisilla oma työeläke ja ylimmässä tulokymmenyksessä oma työeläke, omaisuustulot ja ansiotulot.

Eläkeläisten pienituloisuus samaa tasoa kuin väestössä keskimäärin, matalin tulotaso alle 55-vuotiailla ja yksin asuvilla eläkeläisillä

Vuonna 2020 eläkeläisten pienituloisuusaste oli 13 prosenttia eli lähes sama kuin koko väestössä keskimäärin, kun pienituloisuusrajana oli 60 prosenttia väestön käytettävissä olevien rahatulojen mediaanista. Vuoteen 1995 verrattuna eläkeläisten, kuten myös koko väestön, pienituloisuusaste on noussut runsaalla 4 prosenttiyksiköllä. Korkeimmillaan eläkeläisten pienituloisuusaste oli vuonna 2007, jonka jälkeen se on lähinnä laskenut. Alemman 50 prosentin pienituloisuusrajan perusteella eläkeläisten pienituloisuusaste on lähes neljä kertaa pienempi kuin 60 prosentin rajaan perustuva pienituloisuusaste, ja eläkeläisten pienituloisuusaste on koko väestöä matalampi.

Pienituloisuus on keskimääräistä yleisempää yksin asuvien eläkeläisten keskuudessa, erityisesti alle 55-vuotiaiden ja 85 vuotta täyttäneiden keskuudessa. Tarkastelujaksolla alle 55-vuotiaiden eläkeläisten ja eläkeläismiesten pienituloisuus on yleistynyt. Määrällisesti suurin yksittäinen pienituloisten ryhmä on yksin asuvat. Heistä valtaosa on vanhuuseläkeikäisiä naisia.

Varakkaimmat kotitaloudet hyvätuloisia omistusasujia, velkaa kolmasosalla vanhuuseläkeläiskotitalouksista

Toimeentuloon vaikuttavat tulojen ohella myös varallisuus ja velat. Varallisuuden määrällä ja tulotasolla on selkeä yhteys toisiinsa vanhuuseläkeläiskotitalouksissa: matala nettovarallisuus on yhteydessä mataliin tuloihin ja korkea nettovarallisuus korkeisiin tuloihin. Nettovarallisuus oli korkeinta Helsingissä ja Uudellamaalla asuvilla sekä omistusasunnossa asuvilla. Matalinta nettovarallisuus oli puolestaan pienituloisilla ja vuokralla asuvilla.

Noin kolmasosalla vanhuuseläkeläiskotitalouksista oli velkaa vuonna 2020. Keskimääräistä pienituloisimmissa kotitalouksissa velan takaisinmaksu koettiin usein taloudellisesti rasittavana. Tulojen ja nettovarallisuuden määrä heijastui taloudelliseen tyytyväisyyteen. Taloudellinen tyytyväisyys oli korkeinta niillä vanhuuseläkeläiskotitalouksilla, joilla nettovarallisuus tai tulot olivat korkeita, ja vastaavasti matalinta niillä, joilla nämä olivat matalia.

Suomalaisten eläkeikäisten toimeentulo hieman EU-maiden keskitasoa parempi

Kokonaisuudessaan suomalaiset eläkeikäiset (65+) tulevat hieman keskimääräistä paremmin toimeen, kun verrataan tilannetta muihin EU-maihin. Eläkkeiden ostovoima on hieman EU-maiden keskiarvoa korkeampi ja eläkeikäisten tuloerot pienemmät, mutta toisaalta eläkeikäisten tulot suhteessa työikäisten tuloihin ovat Suomessa EU-maiden keskivertoa matalammat.

EU-maihin verrattuna keskimääräistä harvempi eläkeikäinen elää Suomessa köyhyysriskissä ja myös vakava aineellinen puute on vähäistä. Vertailussa korostuu kuitenkin suomalaisten yksin asuvien ja 75 vuotta täyttäneiden keskimääräistä korkeampi köyhyysriski. Koettu toimeentulo on Suomessa ja muissa Pohjoismaissa EU:n keskitasoa korkeampaa: Pohjoismaissa eläkeikäisillä on harvemmin vaikeuksia maksaa tavanomaisia menojaan ja isompia yllättäviä laskuja ja tyytyväisyys taloudelliseen tilanteeseen on korkeampaa kuin EU-maissa keskimäärin.

Terveys, sosiaaliset suhteet ja asuminen tärkeitä tekijöitä toimeentulon kokonaisuudessa

Eläkeläisten toimeentulo on moniulotteinen kokonaisuus, johon vaikuttavat tulojen ja varallisuuden ohella etenkin terveydentila, sosiaaliset suhteet ja asumiseen liittyvät asiat sekä yleisempi suhtautuminen toimeentuloon. Eläkeläisten omien kokemusten perusteella hyvä terveys ja puolisolta, sukulaisilta tai tuttavilta saatu

apu ovat toimeentuloa helpottavia tekijöitä. Heikko terveydentila sekä asumisesta ja liikkumisesta aiheutuvat kulut korostuivat puolestaan toimeentulovaikeuksia aiheuttavina tekijöinä.

Lisäksi erilaiset elämäntilanteet, esimerkiksi perhesuhteet, ja mahdollisuus sopeuttaa omaa kulutusta taloudellisen tilanteen mukaan muokkaavat kokemusta toimeentulosta. Eläkeläiset korostavat usein myös huolta tulevaisuudesta. Kaikkiaan eläkeläisten elämäntilanteet ovat moninaisia, ja siksi toimeentuloa on tarpeen tarkastella useista näkökulmista ja erilaisilla menetelmillä.

Eläkkeet ja eläkeläisten toimeentulo – Kehitys vuosina 1995–2020

Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 06/2022

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-357-8>

www.julkari.fi › Eläketurvakeskus › Julkaisut

ISBN 978-951-691-357-8 (PDF)

ISSN 1798-7482 (verkkójulkaisu)

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus
00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puhelin 029 41120
Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen
00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Telefon 029 41120
Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions
FI-00065 Eläketurvakeskus
Finland
Phone +358 29 41120
Fax +358 9 148 1172

www.etk.fi
› julkaisut